

© Самарын, Вадзім Ігаравіч

КРЫМІНАЛЬНЫ ПРАЦЭС ФЕДЭРАТЫЎНАЙ РЭСПУБЛІКІ ГЕРМАНІЯ:
КРЫМІНАЛЬНАЯ СПРАВА Ё СУДДЗЕ

У папярэдніх публікацыях былі разгледжаны прынцыпы і ўдзельнікі крымінальнага працэсу ФРГ, яго дзяленне на стадыі. Мы таксама прааналізавалі дзейнасць пракуратуры, паліцыі і іншых удзельнікаў крымінальнага працэсу на дасудовай стадыі, вызначалі правілы падсуднасці па заканадаўству ФРГ і, што з'яўляецца падставай для разгляду крымінальнай справы судом. Галоўнай стадыяй крымінальнага працэсу Германіі, на якой вызначаецца вінаватасць ці невінаватасць асобы, з'яўляецца разгляд справы судом.

Дзеля разгляду справы судом праводзяцца пэўныя **падрыхтоўчыя дзеянні**:

- суддзя, які старшынствуе, вызначае час разгляду справы судом (§ 213 КПК [5]);
- ён аддае распараджэнні аб неабходных запрашэннях; абавязкова запрашаюцца падсудны і яго абаронца (§§ 214, 216, 218 КПК);
- разам з запрашэннем падсуднаму ўручаецца пастанова аб распачынанні разгляду справы судом (§ 215 КПК);
- пры разглядзе справы ў зямельным суддзе ці вышэйшым зямельным суддзе да яго пачатку неабходна паведаміць аб складзе суда (§ 222а КПК);
- у выключных выпадках можа быць праведзены допыт сведак ці эксперта, калі яны па аб'ектыўных прычынах не могуць з'явіцца ў суддзе пад час разгляду справы (§§ 223, 224 КПК).

Кіруе разглядам справы суддзя, які старшынствуе. Ён дапытвае падсуднага і праводзіць збіранне доказаў (судовае следства). У адпаведнасці з § 240 КПК астатнія суддзі, пракурор, падсудны і абаронца могуць задаваць пытанні асобам, якія дапытваюцца, але падсудны не мае права дапытваць іншага падсуднага.

Тыповы **судовы разбор** у ФРГ праходзіць умоўныя пяць этапаў (§ 243 КПК), якія мы паспрабавалі вылучыць у параўнанні з КПК Беларусі:

1) падрыхтоўчая частка:

- абвяшчэнне справы;

- вызначэнне яўкі падсуднага, абаронцы, запрошаных сведак і экспертаў і дастаўкі іншых доказаў;

- сведкі і эксперты азнаямляюцца з правамі і абавязкамі (§§ 57, 72 КПК) і сведкі пакідаюць залу судавага пасяджэння;

2) допыт падсуднага (не ўключаецца ў судовае следства ў адпаведнасці з § 244 КПК):

- допыт падсуднага адносна яго асобы (абавязаны адказаць на пытанні, якія датычацца яго персанальных дадзеных);

- пракурор зачытвае абвінавачуючую тэзу, г.зн. частку іску, якая змяшчае абвінавачанне;

- падсуднаму тлумачыцца, што ён мае права не гаварыць адносна абвінавачання і не адказваць на пытанні адносна справы;

- допыт падсуднага адносна справы;

3) збіранне доказаў (судовае следства);

4) заключныя выступы пракурора, абаронцы (падсуднага) і апошнія слова падсуднага; адзначым, што ў адрозненні ад арт. 345 КПК Беларусі § 258 КПК ФРГ дае магчымасць выступіць з рэплікай толькі пракурору, бо падсудны ва ўсялякім разе мае права на апошнія слова;

5) абвяшчэнне прысуду ці ў выключных выпадках спыненне справы (§§ 153-154е КПК).

Змест разгляду справы судом як і ў Беларусі павінен быць адлюстраваны ў пратаколе судавага пасяджэння (§ 271 КПК). Пратакол мае сілу доказу ў адносінах да выканання судом прадпісаных фармальнасцей, напрыклад, яўкі асоб, азнаямлення ўдзельнікаў з правамі і абавязкамі. Што змешчана ў пратаколе, лічыцца былым. Што адсутнічае ў пратаколе, лічыцца не былым. Каб даказаць адваротнае, неабходна даказаць фальсіфікацыю пратакола.

Ацэнка доказаў уласціва перш за ўсё суду, бо менавіта апошні абавязаны даследаваць ісціну, ахапляючы ўсе дадзеныя і доказы, якія маюць значэнне для вырашэння справы (§ 244 КПК). Трэба адзначыць, што КПК ФРГ як і КПК Беларусі ўтрымлівае закрыты пералік дапушчальных сродкаў даказвання (ці крыніц доказаў), якія павінны атрымоўвацца ў адпаведнасці з прадпісаннямі КПК: сведчанні, заключэнне эксперта, дадзеныя з непасрэднага агляду, дакументы. Нямецкі заканадаўца не адносіць сведчанні абвінавачанага (падсуднага) да сродкаў даказвання, але ўсё ж такі інфармацыя, агучаная падсудным, мае пэўнае ўздзеянне на прыняцце рашэння суддзёй. Са зместу КПК таксама вынікае, што крыніцай доказаў з’яўляецца не рэчавы доказ, а менавіта яго агляд і ўспрыманне суддзёй.

У нямецкай тэорыі акрамя азначаных “строгіх” доказаў, вылучаюць т. зв. “свабодныя” доказы. Апошнія выкарыстоўваюцца пры даказванні працэсуальных пытанняў (напрыклад, прызначальныя сведчанні былі атрыманы пасля 48-гадзіннага допыту, аб чым суддзя даведаўся з тэлефоннай размовы з супрацоўнікамі паліцыі) [2;61].

Бакі могуць уздзейнічаць на збіранне доказаў з дапамогай хадайніцтваў. Праз хадайніцтва выяўляюцца пэўныя доказы, якія знаходзяцца ў прадугледжаных законам крыніцах і пацвярджаюць вінаватасць ці іншыя дадзеныя, якія маюць дачыненне да крымінальнай справы. У задавальненні хадайніцтва аб збіранні доказаў можа быць адмоўлена, калі яны не могуць быць сабраны (напрыклад, сведка выкарыстаў сваё права не сведчыць), калі яны не маюць дачынення да справы ці значэння для вынясення прысуду, калі дадзеныя, якія могуць быць атрыманы з іх дапамогай з’яўляюцца агульнавядомымі, а таксама ў іншых выпадках, якія дакладна пазначаны ў §§ 244 і 245 КПК. Дзеля высвятлення дадзеных пры немагчымасці ўказання пэўных крыніц доказаў можна хадайнічаць аб выяўленні доказаў.

Як і ў Рэспубліцы Беларусь, так і ў ФРГ маюцца пэўныя забароны адносна збірання і выкарыстання доказаў, якія ўплываюць на прызнанне іх судом дапушчальнымі. Пры збіранні доказаў у крымінальным працэсе ФРГ

забаронена: абмеркаванне пэўных складаў злачынстваў (напрыклад, пагашаных злачынстваў), ужыванне некаторых сродкаў даказвання (напрыклад, нельга заменваць асабістыя доказы доказамі-дакументамі, § 250 КПК), выкарыстанне асобных метадаў атрымання доказаў (напрыклад, згаданыя намі ў папярэдняй публікацыі забароненыя метады допыту, § 136а КПК).

Пры выкарыстанні доказаў асобныя з іх могуць быць прызнаны недапушчальнымі. Асабліва гэта датычыцца доказаў, пад час збірання якіх былі парушаны нормы закона. КПК утрымлівае нязначную колькасць норм, якія непасрэдна ўказваюць выпадкі забароны выкарыстання доказаў. Як і ў крымінальным працэсе Беларусі, галоўная роля ў вызначэнні дапушчальнасці доказаў належыць суду. Так, да недапушчальных доказаў можна аднесці: сведчанні, атрыманыя без азнаямлення сведкі з яго правам не сведчыць, доказы, атрыманыя пад час кантролю тэлекамунікацый без выдання адпаведнай пастанова суддзі (пракурора), доказы, атрыманне якіх звязана з умяшаннем у інтымныя бакі жыцця асобы. Цікава, але забароны распаўсюджваюцца, як правіла, толькі на доказы, атрыманыя органамі крымінальнага праследавання. Доказы, якія прадстаўляюць фізічныя асобы, могуць быць прызнаны недапушчальнымі толькі, калі яны атрыманы з парушэннем чалавечай годнасці (напрыклад, муж забітай ахвяры атрымаў прызнанне пад час катавання), калі выкарыстанне доказу парушыць асноўныя правы чалавека (напрыклад, праслухоўванне скрыта зробленага запісу), ці калі фізічная асоба дзейнічала па заданню органа крымінальнага праследавання.

У крымінальным працэсе ФРГ дзейнічае правіла знаёмае нашаму працэсу: непасрэднасць успрымання. Суддзя павінен атрымоўваць дадзеныя з вуснаў сведак. Магчымасць зачытвання сведчанняў, якія былі дадзены раней, абмежавана. § 251 КПК прадугледжвае магчымасць зачытвання пратаколаў ранейшых допытаў органам крымінальнага праследавання ў выпадку калі, па-першае, пракурор, абаронца і падсудны згодны, па-другое,

асоба, якая павінна сведчыць памерла ці па іншых прычынах не зможа ў бліжэйшы час сведчыць (з-за хваробы, знікнення і да т.п.) і, па-трэцяе, маецца запіс ці іншы дакумент, які змяшчае сведчанні. Пратакты ранейшых допытаў суддзёй могуць быць зачытаны, калі асоба не можа з'явіцца ў суддзе па неадольных прычынах ці яўка асобы непрымальна з-за яе аддаленага жыхарства, а таксама ў выпадку, калі бакі даюць згоду на зачытванне такога пратакола. Акрамя гэтага § 254 КПК дазваляе зачытаць пратакол ранейшага допыту суддзёй, калі ў ім утрымліваецца прызнанне падсуднага ці інфармацыя, якая адрозніваецца ад той, што гучала ў суддзе. У гэтым выпадку крыніцай доказу з'яўляецца пратакол як дакумент. Адзначым, што калі сведка на законных падставах адмовіўся сведчыць у суддзе, яго ранейшыя сведчанні не могуць зачытвацца (§ 252 КПК). § 253 КПК дазваляе таксама зачытаць адпаведную частку пратакола ранейшага допыту, калі сведка (эксперт) заяўляюць, што ўжо не памятаюць акалічнасцей справы ці маюцца супярэчэнні ў сведчаннях, якія дадзены ў суддзе і на папярэднім расследаванні. КПК прыраўноўвае да зачытвання пратаколаў допыту паказ відэа- ці аўдыёзапісу допыту. § 256 КПК утрымлівае палажэнні аб магчымасці зачытвання тлумачэнняў ці заключэнняў афіцыйных устаноў ці ўрачоў. У навуковай літаратуры можна знайсці таксама абгрунтаваную думку, што пратаколы ранейшых допытаў могуць быць зачытаны ў суддзе не як доказ, а з мэтай аспрэчвання і дапамогі пры допыце [2;67]. Нямецкі крымінальны працэс мае яшчэ адно выключэнне з правіла непасрэднасці: допыт “сведкі сказанага” (*Zeuge vom Hörensagen*) [3;1664]. Напрыклад, такім чынам можа быць дапытаны сувязны супрацоўнік паліцыі наконт дадзеных, якія былі атрыманы ад інфарматара.

Разгляд справы судом ці літаральна “галоўнае пасяджэнне” заканчваецца **абвяшчэннем прысуду** (пасля нарады і галасавання ў асобным пакоі). Суддзі вырашаюць на падставе іх свабоднага пераканання, якое ўлічвае тое, што была даследавана пад час разгляду справы (§ 261 КПК). Прысуд абвяшчаецца імем народа. Абвяшчэнне адбываецца праз зачытванне

рэзалютыўнай часткі прысуду і паведамленне яго падстаў (§ 268 КПК). Вылучаюць прысуды двух відаў: працэсуальны (аб спыненні працэсу) і прадметны (суд прымае рашэнне па сутнасці справы). Прадметны прысуд можа быць апраўдальным ці абвінаваўчым. Прадметам прысуду можа быць толькі злачынства, якое ўтрымлівалася ў іску пракуратуры ў рэдакцыі пастановы аб распачынанні разгляду справы судом (§ 264 КПК). Пры неабходнасці асуджэння за тое ж дзеянне, але па іншым крымінальным законе падсудны павінен быць праінфармаваны пра змяненне пункту гледжання суда (§ 265 КПК). Асуджэнне за іншае злачынства магчыма толькі пры ўзняцці пракурорам дадатковага іску, калі злачынства падсудна таму ж самаму суду і падсудны даў згоду на сумесны разгляд (§ 266 КПК). Неабходнасць атрымання згоды падсуднага для разгляду дадатковага іску, на нашу думку, супярэчыць судовай эканоміі і ў той жа час не садзейнічае дадатковай абароне правоў падсуднага. Трэба адзначыць, што ў выпадку апраўдання § 467 КПК прадугледжвае пакрыццё неабходных выдаткаў абвінавачанага за кошт дзяржаўнай казны.

Прысуд уваходзіць у законную сілу пасля таго, як ён ужо не можа быць зменены прадугледжанымі сродкамі (апеляцыя ці касацыя). Уваходжанне прысуду ў сілу пазбаўляе пракуратуру магчымасці падаваць іск у адносінах той жа асобы за тое ж злачынства (прынцып “*ne bis in idem*”). У некаторых выпадках прысуд можа быць пазбаўлены законнай сілы: пры аднаўленні судаводства (§§ 359-373а КПК), пры аднаўленні былога стану (§ 44 КПК), пры скасаванні прысуду ў касацыйным парадку самастойна судом (§ 357 КПК), пры скасаванні прысуду Федэральным Канстытуцыйным Судом.

У крымінальным працэсе можна вылучыць дзве групы **прававых сродкаў уздзеяння на працэсуальныя рашэнні**: экстраардынарныя (аднаўленне судаводства, аднаўленне былога стану) і звычайныя, якія называюцца абскарджаннем (апеляцыя, касацыя і скарга).

Права на абскарджанне ў апеляцыйным і касацыйным парадку маюць пракурор, абвінавачваемы, абаронца (але не супраць волі падабароннага),

законны прадстаўнік, прыватны абвінаваўца, дадатковы абвінаваўца (§§ 296-299, 390, 400, 401 КПК). Пракурор мае права абскардзіць любое рашэнне, якое ён лічыць памылковым, а абвінавачваемы – толькі рашэнні, якія маюць для яго адмоўныя вынікі.

Як і КПК Беларусі, КПК ФРГ не дазваляе пагаршаць палажэнне падсуднага (па віду і памеру прававых наступстваў) у выпадках, калі скаргу падалі ён, законны прадстаўнік ці пракурор на карысць падсуднага (§ 331, 358 КПК). §§ 318 і 344 КПК дазваляюць абскарджваць прысуд толькі ў частцы, калі маецца магчымасць раздзялення прысуду (напрыклад, асуджэнне па некалькіх злачынствах). У гэтым выпадку прысуд дзейнічае ў неабскарджанай частцы. Адмова ад абскарджання і адкліканне пададзенай скаргі магчымыя ў любы момант (абаронца павінен мець адпаведнае правамоцтва, а пракурор, які падаў скаргу на карысць падсуднага – згоду апошняга) (§ 302 КПК).

Апеляцыя магчыма ў адносінах да прысуду ўчастковага суда (§ 312 КПК). Яе разглядае малая палата зямельнага суда. Па справах аб некаторых малазначных злачынствах, апеляцыя магчыма толькі, калі яна будзе прынята судом (§ 313 КПК). Улічваючы, што пры разглядзе справы ў апеляцыйным парадку рашэнне правяраецца па сутнасці, бакі могуць прадстаўляць новыя дадзеныя і доказы (§ 323 КПК). Апеляцыя падаецца на працягу аднаго тыдня пасля абвясчэння прысуду ў суд, які яго абвясціў. Апеляцыя можа быць таксама запрацакаліравана супрацоўнікам суда (§ 314 КПК). Абгрунтаванне апеляцыйнай скаргі можа быць прадстаўлена на працягу яшчэ аднаго тыдня. КПК прадугледжвае таксама магчымасць падачы скаргі без указання на тое, з'яўляецца гэта апеляцыя ці касацыя (вызначыцца неабходна да моманту заканчэння тэрміну для абгрунтавання касацыі). Пасля заканчэння тэрміну на абгрунтаванне суд перадае справу разам са скаргай у пракуратуру. Калі скаргу падавала пракуратура, яна павінна паведаміць пра гэта падсуднаму, а затым перасылае справу са скаргай пракуратуры, якая дзейнічае пры суддзе,

які будзе разглядаць скаргу. І апошняя перадае справу са скаргай у суд (§§ 320-321 КПК). Суд апеляцыйнай інстанцыі можа прыняць рашэнні:

- пастановай адхіліць скаргу без разгляду справы судом з-за яе недапушчальнасці (§ 322 КПК);
- працэсуальным прысудам без разгляду справы па сутнасці адхіліць скаргу з-за няўкі падсуднага, які падаў скаргу, без уважлівых прычын (§ 329 КПК);
- скасаваць прысуд і накіраваць справу на разгляд кампетэнтнага суда, калі прысуд вынесены не кампетэнтным судом (§ 328 КПК);
- разгледзець справу па сутнасці і а) пакінуць скаргу без задавальнення (§ 329 КПК), ці б) скасаваць прысуд і вырашыць справу па сутнасці (§ 328 КПК), ці в) скасаваць прысуд у частцы і ўнесці ў яго змяненні.

Касацыя магчыма ў адносінах да прысудаў зямельнага ці вышэйшага зямельнага суда, а таксама да апеляцыйных прысудаў зямельнага суда (§ 333 КПК). Як мы адзначалі вышэй, асоба можа падаць касацыйную скаргу на прысуд участкавага суда, мінуючы апеляцыйную інстанцыю (§ 335 КПК). Скаргі на прысуды зямельнага і вышэйшага зямельнага суда разглядае Вярхоўны Суд Германіі, на апеляцыйныя прысуды зямельнага суда і прысуды участкавага суда – вышэйшы зямельны суд. У касацыі правяраецца правільнасць прымянення права. Тэрмін абскарджання ў касацыйным парадку супадае з апеляцыйным (1 тыдзень). Затым на працягу месяца пасля заканчэння тэрміну на абскарджанне касатар павінен падаць касацыйную заяву з абгрунтаваннем і ўказаннем норм парушанага закона (§§ 344, 345 КПК). Суд касацыйнай інстанцыі правярае прысуд у рамках касацыйнай заявы. Касатар можа абскардзіць прысуд з-за працэсуальных недахопаў (§ 338 КПК называе выпадкі, калі прысуд павінен быць скасаваны ў любым выпадку: склад суда быў створаны з парушэннем закона, адзін з суддзяў ці прысяжных не меў права ўдзельнічаць у разглядзе справы, суд разгледзеў справу з парушэннем падсуднасці, справа была разгледжана ў адсутнасць пракурора ці іншай асобы, якая павінна была прысутнічаць, абарона была

недапушчальна абмежавана пад час прымання судом пастановы, якая мела значэнне для прыняцця рашэння і інш.) ці няправільнага прымянення матэрыяльнага закона. Суд накіроўвае касацыйную заяву супраціўнаму баку, дае яму тыдзень на падачу прэрэчання і дасылае справу праз пракуратуру ў суд касацыйнай інстанцыі (§ 347 КПК). Суд касацыйнай інстанцыі можа прыняць рашэнні:

1) пастановай без разгляду справы (§ 349 КПК):

- адхіліць скаргу з-за яе недапушчальнасці;
- па заяве пракурора адхіліць скаргу з-за яўнай неабгрунтаванасці;
- скасаваць прысуд, калі суд лічыць скаргу ўпэўнена абгрунтаванай;

2) прысудам пасля разгляду справы:

- адхіліць скаргу з-за яе недапушчальнасці (§ 349 КПК);
- пры адсутнасці прававых хібаў у прысуддзе пакінуць скаргу без задавальнення як неабгрунтаваную;
- скасаваць прысуд і а) накіраваць справу на новы разгляд у суд, які абвясціў першапачатковы прысуд ці б) у некаторых выпадках вынесці новы прысуд самастойна (§§ 353, 354 КПК).

У адрозненні ад беларускай касацыі, нямецкай касацыі не ўласцівы рэвізійны парадак. Аднак, калі па скарге аднаго з падсудных прысуд быў адменены ці зменены з-за парушэння матэрыяльнага закона, а іншыя скаргі не падавалі, дык прысуд павінен быць перагледжаны і адносна іншых падсудных (§ 357 КПК).

Скарга з'яўляецца прававым сродкам, які можа змяніць ці ўвогуле скасаваць пастанову суда (першай ці апеляцыйнай інстанцыі) ці вызначэнне суддзі. Гэта асобная скарга і не мае дачынення да апеляцыйнага і касацыйнага парадкаў, у якіх могуць быць перагледжаны толькі прысуды. Вылучаюць простую (§ 304 КПК), неадкладную (§ 311 КПК) і далейшую скаргі (§ 310 КПК). Неадкладная скарга ў адрозненні ад простага мае тэрмін для падачы (тыдзень з дня яе аб'яўлення). Скарга з'яўляецца неадкладнай, калі гэта яўна азначана ў законе. Прынцыпова рашэнне адносна скаргі

з'яўляецца канчатковым. Але КПК прадугледжвае магчымасць падачы далейшай скаргі, калі гэта тычыцца ўтрымання пад вартай і часовага затрымання. Падача скаргі не прыпыняе выканання рашэння, якое абскарджваецца. Скаргі на вызначэнні суддзі і пастановы ўчастковага суда разглядае зямельны суд, на вызначэнні суддзі і пастановы зямельнага суда, вызначэнні следчага суддзі вышэйшага зямельнага суда – вышэйшы зямельны суд, на вызначэнні суддзі і пастановы вышэйшага зямельнага суда, вызначэнні следчага суддзі Вярхоўнага Суда Германіі – Вярхоўны Суд Германіі. Скарга падаецца ў суд, які вынес рашэнне, а таксама можа быць запратакаліравана супрацоўнікам суда (§ 306 КПК). Рашэнні, якія папярэднічаюць абвяшчэнню прысуду, могуць быць абскарджаны толькі, калі яны тычацца: утрымання пад вартай, часовага затрымання, арышту рэчаў, часовага адабрання вадзіцельскага пасведчання, часовай забароны займаць пэўную пасаду, прызначэння адміністрацыйных мер ці мер прымусу, а таксама ўсе рашэнні, якія закранаюць правы трэціх асоб (§ 305 КПК). Калі суд, які прыняў рашэнне, ці яго старшыня лічаць скаргу абгрунтаванай, яны могуць прыняць рашэнне аб ліквідацыі недахопаў. У іншых выпадках яны на працягу трох дзён накіроўваюць скаргу ў суд, які будзе разглядаць яе (§ 306 КПК). Пасля разгляду скаргі могуць быць прыняты рашэнні:

- адхіліць скаргу з-за яе недапушчальнасці;
- адхіліць скаргу з-за яе неабгрунтаванасці;
- пры дапушчальнасці і абгрунтаванасці скаргі прыняць рашэнне па сутнасці самастойна (§ 309 КПК).

Калі камусьці без віны штосьці перашкаджала прытрымлівацца нейкага працэсуальнага тэрміну, ён мае права ў адпаведнасці з §§ 44-47 КПК заявіць аб аднаўленні былога стану, г.зн. працэс будзе ў далейшым весціся такім чынам, як калі б прапушчанае дзеянне было бы своечасова праведзена. Адпаведная заява з абгрунтаваннем павінна быць пададзена на працягу аднаго тыдня з моманту, калі перашкода адпала (§ 45 КПК). У той жа час павінна быць здзейснена прапушчанае дзеянне. Дадзенай заявай немагчыма

затрымаць выкананне судовага рашэння (§ 47 КПК). Разгледжаная працэдура можа быць карыснай і для крымінальнага працэсу Беларусі, хаця па сваёй сутнасці яна падобна да прадугледжанага арт. 161 КПК Рэспублікі Беларусь аднаўлення тэрміну.

Аднаўленне судаводства магчыма ў выключных выпадках і павінна праз парушэнне законнай сілы прысуду спрыяць дасягненню матэрыяльнай ісціны. §§ 359 і 362 КПК называюць выпадкі, калі судаводства можа быць адноўлена:

1) калі пад час разгляду справы судом быў выкарыстаны падложны дакумент;

2) калі сведка ці эксперт наўмысна ці па неасцярожнасці парушылі дадзеную клятву ці сведчылі ілжыва;

3) калі суддзя ці прысяжны вінавата парушылі свае абавязкі шляхам здзяйснення дзеянняў, якія караюцца КК.

Пералічаныя парушэнні павінны быць пацверджаны адпаведным прысудам.

Акрамя таго, на карысць асуджанага можа быць адноўлена судаводства калі

1) было скасавана рашэнне цывільнага суда, на якім грунтаваўся прысуд, 2) знайшліся новыя дадзеныя ці доказы, якія могуць спрыяць паляпшэнню становішча асуджанага, 3) Федэральны Канстытуцыйны Суд абвясціў асобныя палажэнні прысуду немаючымі сілы ці 4) Еўрапейскі Суд па правах чалавека выявіў парушэнне Еўрапейскай Канвенцыі аб абароне правоў чалавека і гэта парушэнне закранае прысуд. Не на карысць асуджанага судаводства можа быць адноўлена, калі ў суддзе ці па-за судом будзе атрымана прызнанне асуджанага ў здзяйсненні злачынства, якое заслугоўвае давер. Працэдура аднаўлення вельмі падобная да беларускага судаводства па крымінальных справах па новаадкрытых акалічнасцях, але асноўную ролю ў ФРГ адыгрывае суд. Для распачынання неабходна, каб адзін з бакоў падаў у суд адпаведную заяву. Суд правярае заяву па змесце і форме на адпаведнасць КПК (§§ 366, 368), запытвае неабходныя доказы наяўнасці падстаў для аднаўлення судаводства (§§ 369, 370 КПК) і ў выпадку абгрунтаванасці заявы

выносіць пастанову аб аднаўленні судаводства. Потым суд нанова разглядае справу па сутнасці (§ 373 КПК). Тэрміну для аднаўлення судаводства КПК не прадугледжвае.

КПК вылучае шэраг **асаблівых працэдур**: загадная працэдура, паскораная працэдура, працэдура бяспекі, “аб’ектыўная працэдура”, працэдура адносна юрыдычных асоб, прыватнае абвінавачанне, дадатковае абвінавачанне, далучэнне грамадзянскага іску.

Загадная працэдура (*Strafbefehlsverfahren*) з’яўляецца адным з відаў скарачанай працэдур, у якой у простых выпадках рашэнне можа быць прынята без разгляду справы ў судовым пасяджэнні на падставе зместу справы (§§ 407-412 КПК). Дадзеная працэдура магчыма па справах аб злачынствах, якія КК адносяць да катэгорыі *Vergehen*, і якія падлягаюць разгляду крымінальным суддзёй. Прававыя вынікі, якія могуць быць прыменены ў рамках загаднай працэдур абмежаваны (§ 407 КПК; штраф, забарона на кіраванне транспартнымі сродкамі, канфіскацыя і г.д.). Распачынае працэдуру пракуратура і пасля правядзення звычайнага папярэдняга расследавання падае заяву аб выданні судовага загаду. У заяве змяшчаецца прапанаваны прававы вынік. Калі ўчастковы суддзя лічыць, што ёсць у наяўнасці дастатковае падазрэнне і няма доказаў аб супрацьлеглым, ён выдае судовы загад (§ 408 КПК). Калі падсудны на працягу двух тыдняў не падае прэрэчанняў супраць судовага загаду, апошні ўваходзіць у сілу і прыраўноўваецца да прысуду (§ 410 КПК). Своечасовая падача падсудным прэрэчання вядзе да звычайнага разгляду справы судом з некаторымі асаблівасцямі (§ 411 КПК), напрыклад, могуць зачытвацца пратаколы ранейшых допытаў сведак і экспертаў (§ 420 КПК). Затым суд выносіць прысуд, змест якога не звязаны са зместам раней вынесенага загаду (стан падсуднага можа быць пагоршаны). Да абвяшчэння прысуду падсудны можа забраць прэрэчання (пад час разгляду справы ў суддзе са згоды пракурора). У гэтай працэдур маецца дадатковая падстава для аднаўлення судаводства: знайшліся новыя дадзеныя ці доказы, якія сведчаць аб здзяйсненні

асуджаным злачынства, якое КК адносіць да катэгорыі *Verbrechen* (§ 373а КПК).

Пасля 1994 г. у крымінальным працэсе ФРГ з’явілася паскораная працэдура (*beschleunigtes Verfahren*; §§ 417-420 КПК). Дзеля яе правядзення пракуратура павінна падаць пісьмовую заяву ці заявіць вусна аб вынясенні рашэння ў паскоранай працэдуры ў выпадках, калі справа падсудная ўчастковаму суду можа быць неадкладна разгледжана з-за прастаты склада злачынства ці яўнасці з доказаў вінаватасці. Разгляд справы судом праводзіцца неадкладна (ці ў кароткі тэрмін – не больш за шэсць тыдняў) без яе папярэдняга разгляду. Падача іску пракуратурай не з’яўляецца абавязковай. Судовае следства скарачана (напрыклад, пратаколы ранейшых допытаў сведак і экспертаў могуць проста зачытвацца). У якасці прававога выніку можа быць прыменена максімальнае пакаранне ў выглядзе пазбаўлення волі тэрмінам да аднаго года. Трэба пагадзіцца з Й. Арнольдам, што пры такім парадку разгляду справы выклікае сумненне, ці застаецца ў абвінавачанага дастаткова часу, каб падрыхтавацца да судовага разбору [1;26] і ўвогуле ўзнікае пытанне, ці не цярпіць права асобы на абарону?

Працэдура бяспекі (*Sicherungsverfahren*; §§ 413-416 КПК) праводзіцца, калі з-за недзеяздольнасці абвінавачваемага (КПК пакідае гэтую назву) немагчыма правесці крымінальнае праследаванне, але можна ўжыць у адносінах да яго меры паляпшэння і бяспекі. Працэдура за некаторымі выключэннямі адпавядае асноўнай.

“Аб’ектыўная працэдура” (*objektives Verfahren*; §§ 430-443 КПК) з’яўляецца працэдурай без удзелу абвінавачваемага і рэгульнае парадак адабрання і выняцця маёмасці ў выпадках, калі гэта не адбылося пад час звычайнага разгляду справы. Звязанай з дадзенай і незнаёмай беларускаму крымінальнаму працэсу з’яўляецца працэдура прызначэння штрафу юрыдычнай асобе (§ 444 КПК).

У парадку прыватнага абвінавачвання, як і ў Беларусі, пацярпеўшы можа самастойна падаць іск у суд. Пракурор удзельнічае ў гэтай працэдуры пры

наяўнасці публічнага інтарэсу (§ 376 КПК). Асабліва сцю нямецкага прыватнага абвінавачання з'яўляецца неабходнасць па некаторых справах (парушэнне недатыкальнасці жылля, абраза, парушэнне тайны карэспандэнцыі, цялесныя пашкоджанні, пагроза, пашкоджанне маёмасці) спробы папярэдняга загладжвання віны ў медыятарным органе (§ 380 КПК). У мэтах судовай эканоміі гэта правіла можна запазычыць. Працэдура разгляду судом іску ў парадку прыватнага абвінавачання ў асноўным супадае з падобнай у Беларусі.

Па справах аб асабліва цяжкіх злачынствах (§ 395 КПК; дзеянні сексуальнага характару з выкарыстаннем службовай пасады, пакіданне без дапамогі, захоп заложнікаў і інш.) пацярпеўшы можа выступаць у працэсе сумесна з пракурорам. Акрамя наяўнасці дадатковага ўдзельніка з уласнымі правамі працэс у асноўным не адрозніваецца ад звычайнага. Пацярпеўшы можа таксама падаць грамадзянскі іск (§§ 403-406с КПК), які вынікае са здзейсненага падсудным злачынства і тым самым суд можа вырашыць грамадзянска-прававыя пытанні ў крымінальным працэсе. Але гэта магчымасць амаль не выкарыстоўваецца на практыцы, бо крымінальны суд ФРГ не прыстасаваны для вырашэння гэтых пытанняў [4;XV].

Такім чынам, напрыканцы даследавання можна сцвярджаць, што крымінальны працэс Германіі з'яўляецца тыповым змешаным крымінальным працэсам. Дзеля абароны правоў як асуджаных (апраўданых), так і пацярпеўшых у беларускі крымінальны працэс неабходна вярнуць апеляцыю, якая існавала ў нашай краіне з часоў ВКЛ і з'яўляецца сродкам уздзеяння на працэсуальныя рашэнні ў сучасным крымінальным працэсе ФРГ. Судовай эканоміі будзе спрыяць увядзенне ў Беларусь па асобных справах прыватнага абвінавачання абавязковай папярэдняй медыятарнай працэдуры, што маецца сёння ў ФРГ. Азначаныя пад час даследавання прапановы для беларускага заканадаўства будуць спрыяць ажыццяўленню прынцыпаў крымінальнага працэсу, абароне правоў чалавека і будуць весці да збліжэння заканадаўства Рэспублікі Беларусь і краін Еўрапейскага Саюза.

Літаратура:

1. Арнольд Й. Ограничение правового государства в германском уголовно-процессуальном праве // Конституционное право: Восточноевропейское обозрение. – 1999. - № 3. – Стр. 22-30.
2. Engländer A. Strafprozessrecht: Examens-Repetitorium. – Heidelberg: C.F. Müller, 2006. – 102 S.
3. Rechtswörterbuch / Hrsg. von Weber K. – 17., neubearbeitete Auflage – München: Verlag C.H.Beck, 2002. – 1756 S.
4. Roxin C. Einführung zur Strafprozessordnung / Strafprozessordnung. – 41., neubearbeitete Auflage – München: Deutscher Taschenbuch Verlag, 2006. – S. IX-XXV.
5. Strafprozessordnung in der Fassung der Bekanntmachung vom 7. April 1987, 1. Februar 1877 // Strafprozessordnung. – 41., neubearbeitete Auflage – München: Deutscher Taschenbuch Verlag, 2006. – S. 1-182.

Старшы выкладчык кафедры крымінальнага
працэсу і пракурорскага нагляду
юрыдычнага факультэта БДУ,
кандыдат юрыдычных навук
Самарын В. І.